

आ.व २०८३/८४ को लागि ज्येष्ठ नागरिक (जेरियाट्रिक) स्वास्थ्य सेवा संचालन

१. परिचय

नेपालको संविधानको धारा ३५ मा प्रत्येक नागरिकलाई राज्यबाट कानूनमा व्यवस्था भए बमोजिम आधारभूत स्वास्थ्य सेवा निःशुल्क प्राप्त गर्ने हक हुनेछ र कसैलाई पनि आकस्मिक स्वास्थ्य सेवाबाट बन्चित गरिने छैन भनी स्वास्थ्य सेवालाई नागरिकको मौलिक हक अन्तर्गत राखिएको छ। संविधानको धारा ४१ को ज्येष्ठ नागरिकको मौलिक हकमा ज्येष्ठ नागरिकलाई राज्यबाट विशेष संरक्षण तथा सामाजिक सुरक्षाको हकको प्रत्याभूत गरेको छ। स्वास्थ्य तथा खाद्य स्वच्छता मन्त्रालयले संविधानको भावनानुकूल ज्येष्ठ नागरिकहरूलाई सहूलियतपूर्ण स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउन तोकिएका अस्पतालहरूमा “ज्येष्ठ नागरिक (जेरियाट्रिक) स्वास्थ्य सेवा” संचालन गरिएको छ। यस अन्तर्गत संघिय शसर्त अनुदान मार्फत हाल ६८ वटा अस्पतालहरूबाट ज्येष्ठ नागरिकहरूलाई सहूलियतपूर्ण स्वास्थ्य सेवा प्रवाह गरिएको छ। आ.व. २०८३/८४ मा ज्येष्ठ नागरिक स्वास्थ्य सेवा प्रवाहलाई ज्येष्ठ नागरिक मैत्री, प्रभावकारी, पारदर्शी र व्यवस्थित बनाउने उद्देश्यले यो मार्गदर्शन कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ।

२. उद्देश्य

ज्येष्ठ नागरिकको लागि सरल, सहज र सुलभ तरिकाले स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्न विभिन्न अस्पतालहरूमा ज्येष्ठ नागरिक (जेरियाट्रिक) स्वास्थ्य सेवा संचालन गर्ने उद्देश्य रहेको छः

- अस्पतालहरूमा जेरियाट्रिक (ज्येष्ठ नागरिक) स्वास्थ्य सेवा संचालन निर्देशिका, २०७८ र जेरियाट्रिक स्वास्थ्य सेवा मापदण्ड, २०७९ मा गरिएको व्यवस्था अनुसार स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्न सहज बनाउने,

डा. विकास देवकोटा
सचिव

- ज्येष्ठ नागरिक मैत्री स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने।

आ.व.२०८३/८४ मा संघीय अनुदानबाट ज्येष्ठ नागरिक (जेरियाट्रिक) स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन भएका अस्पतालहरू निम्नानुसार रहेका छन् :

कोशी प्रदेश

- १.वी. पी. कोइराला स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान, सुनसरी
- २.कोशी अस्पताल, बिराटनगर, मोरङ
- ३.मेची प्रादेशिक अस्पताल, भद्रपुर, झापा
- ४.उदयपुर अस्पताल, उदयपुर
- ५.इलाम अस्पताल, इलाम
- ६.संखुवासभा अस्पताल, संखुवासभा
- ७.इनरुवा अस्पताल, सुनसरी
- ८.ताप्लेजुंग अस्पताल, ताप्लेजुंग
- ९.पाँचथर अस्पताल, पाँचथर
- १०.धनकुटा अस्पताल, धनकुटा
- ११.भोजपुर अस्पताल, भोजपुर

मधेश प्रदेश

- १२.जनकपुर प्रादेशिक अस्पताल, धनुषा
- १३.नारायणी अस्पताल, विरगञ्ज, पर्सा
- १४.गौर अस्पताल, रौटहट
- १५.गजेन्द्रनारायण सिंह अस्पताल, सप्तरी
- १६.सिराहा अस्पताल, सिराहा
- १७.कलैया अस्पताल, बारा
- १८.सर्लाही अस्पताल, सर्लाही
- १९.रामउमा स्मारक अस्पताल, सिराहा
- २०.बर्दिवास अस्पताल, महोत्तरी

(Signature)

(Signature)

(Signature)

(Signature)

डा. विकास देवकोटा
सचिव

बागमती प्रदेश

२१. पाटन स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान, ललितपुर
२२. चिकित्सा स्वास्थ्य विज्ञान राष्ट्रिय प्रतिष्ठान, विर अस्पताल, काठमाण्डौ
२३. भरतपुर अस्पताल, चितवन
२४. हेटौडा अस्पताल, मकवानपुर
२५. किर्तिपुर बर्न सेन्टर अस्पताल, काठमाण्डौ
२६. राष्ट्रिय ट्रमा सेन्टर, काठमाण्डौ
२७. शहिद शुक्रराज ट्रोपिकल तथा सरुवा रोग अस्पताल, काठमाण्डौ
२८. भक्तपुर अस्पताल, भक्तपुर
२९. धादिङ्ग अस्पताल, धादिङ्ग
३०. त्रिशुली अस्पताल, नुवाकोट
३१. रसुवा अस्पताल, रसुवा
३२. धुलिखेल सामुदायिक अस्पताल, काभ्रे

गण्डकी प्रदेश

३३. दमौली अस्पताल, तनहुँ
३४. पोखरा स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान, कास्की
३५. धौलागिरी अस्पताल, वाग्लुङ्ग
३६. गोर्खा अस्पताल, गोर्खा
३७. म्याग्दी अस्पताल, म्याग्दी
३८. स्याङ्जा अस्पताल, स्याङ्जा

लुम्बिनी प्रदेश

३९. रोल्पा अस्पताल, रोल्पा
४०. भेरी अस्पताल, बाँके
४१. लुम्बिनी प्रादेशिक अस्पताल, रुपन्देही
४२. राप्ती स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान, दाङ्ग
४३. पृथ्वीचन्द्र अस्पताल, नवलपरासी
४४. गुलेरिया अस्पताल, बर्दिया
४५. प्युठान अस्पताल, प्युठान
४६. पाल्पा अस्पताल, पाल्पा
४७. राप्ती प्रादेशिक अस्पताल, दाङ्ग
४८. तम्घास अस्पताल, गुल्मी

[Signature]

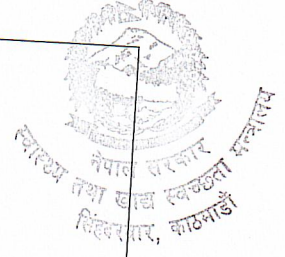
[Signature]

३

[Signature]

[Signature]

डा. विकास देवकोटा
सचिव

- ४९. रामपुर अस्पताल, प्युठान
- ५०. कपिलवस्तु अस्पताल
- ५१. रुकुम पूर्व अस्पताल
- ५२. भिम अस्पताल, रुपन्देही
- ५३. अर्घाखाँची अस्पताल, अर्घाखाँची

कर्णाली प्रदेश

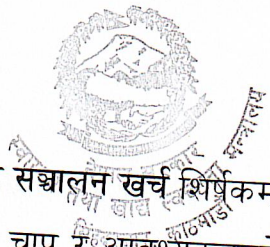
- ५४. दैलेख अस्पताल, दैलेख
- ५५. कर्णाली प्रादेशिक अस्पताल, सुर्खेत
- ५६. कर्णाली स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान, जुम्ला
- ५७. जाजरकोट अस्पताल, जाजरकोट
- ५८. हुम्ला अस्पताल, हुम्ला
- ५९. कालिकोट अस्पताल, कालिकोट

सुदूरपश्चिम प्रदेश

- ६०. बैतडी अस्पताल, बैतडी
- ६१. सेती अस्पताल, धनगढी
- ६२. डडेलधुरा अस्पताल, डडेलधुरा
- ६३. महाकाली अस्पताल, कञ्चनपुर
- ६४. दार्चुला अस्पताल, दार्चुला
- ६५. टिकापुर अस्पताल, कैलाली
- ६६. बझांग अस्पताल, बझांग
- ६७. डोटी अस्पताल, डोटी
- ६८. मंगलसेन अस्पताल, अछाम

३. कार्यक्रम संचालन प्रक्रिया: सामाजिक सेवा एकाइ स्थापना तथा सञ्चालन निर्देशिका, २०७८ (परिमार्जित, २०७९) बमोजिम अस्पतालमा गठन भएको सामाजिक स्वास्थ्य सुरक्षा व्यवस्थापन समितिबाट गरिएका निर्णयका आधारमा यस कार्यक्रम संचालन तथा व्यवस्थापन गर्नुपर्नेछ। स्वास्थ्य तथा खाद्य स्वच्छता मन्त्रालयबाट विनियोजन भएको सशर्त अनुदान स्वरूप सामाजिक सेवा एकाइ, एकद्वार संकट व्यवस्थापन केन्द्र, जेरियाट्रिक वार्ड संचालन शिर्षकमा विनियोजित बजेटबाट ज्येष्ठ नागरिक स्वास्थ्य सेवा संचालनका लागि आवश्यक रकम छुट्याउनु पर्नेछ। स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठानको

डा. विकास देवकोटा
सचिव

हकमा मन्त्रालयबाट विनियोजन भएको सशर्त अनुदान स्वरूप प्रतिष्ठान/ अस्पताल सञ्चालन खर्च शिर्षकमा विनियोजित बजेटबाट ज्येष्ठ नागरिक स्वास्थ्य सेवा संचालनका लागि बिरामीको चाप र आवश्यकताको आधारमा रकम छुट्याउनु पर्नेछ। ज्येष्ठ नागरिक (जेरियाट्रिक) स्वास्थ्य सेवा संचालन गर्दा देहायका प्रक्रियाहरु अवलम्बन गर्नुपर्नेछ :

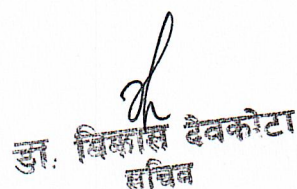
- (क) अस्पतालका सबै विभाग र वार्डबाट ज्येष्ठ नागरिक मैत्री सेवा जेरियाट्रिक स्वास्थ्य सेवा संचालन निर्देशिका, २०७९ को परिच्छेद २ को दफा ५ बमोजिम प्रदान गर्नु पर्नेछ। सामाजिक सेवा एकाई संचालन भएको अस्पतालमा ज्येष्ठ नागरिक स्वास्थ्य सेवाका लागि सम्पर्क व्यक्ति छुट्टै नतोकी सोहि एकाइबाट व्यवस्थापन, समन्वय एवं सहजीकरण गरी लक्षित समूहलाई सेवा प्रदान गर्नुपर्नेछ।
- (ख) अस्पतालमा पहिलो पटक सेवा लिन आउँदा बिरामीले नाम, ठेगाना र उमेर खुल्ने आधिकारिक परिचयपत्र वा प्रमाण कागजात पेश गर्नुपर्नेछ।
- (ग) ज्येष्ठ नागरिकलाई प्राथमिकताको आधारमा आवश्यकतानुसार सेवा प्रदान गर्नुपर्नेछ।
- (घ) मन्त्रालयबाट प्राप्त अनुदान र अस्पतालको आन्तरिक स्रोतबाट निश्चित रकम ज्येष्ठ नागरिकको स्वास्थ्य सेवाका लागि छुट्याई सो बजेटबाट सहूलियतमा स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्नुपर्नेछ।
- (ङ) स्वास्थ्य विमा कार्यक्रम लागु भएको अवस्थामा विमाबाट नै उपचार गर्न प्राथमिकता दिनुपर्नेछ। विमित नभएका जेष्ठ नागरिकको हकमा मात्र यस कार्यक्रमबाट अपुग भएको रकम खर्च गर्नुपर्नेछ। विमित नभएका जेष्ठ नागरिकको हकमा पहिलो पटक यस कार्यक्रमबाट खर्च गर्ने र थप सेवाको लागि विमा मार्फत गर्न आवश्यक सहजीकरण गर्नु पर्नेछ।

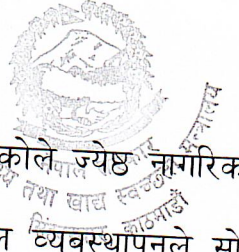

डा. विकास देवकोटा

५

डा. विकास देवकोटा
सचिव

- (च) सामाजिक सेवा एकाइको लक्षित समूहभित्र ज्येष्ठ नागरिक पर्ने भएकोले ज्येष्ठ नागरिक मैत्री स्वास्थ्य सेवा संचालन भएको अवस्थामा सम्बन्धित अस्पताल व्यवस्थापनले सो कार्यक्रम तथा सामाजिक सेवा एकाइ संचालनका लागि स्वास्थ्य तथा खाद्य स्वच्छता मन्त्रालय एवं स्वास्थ्य क्षेत्र हेर्ने प्रदेश मन्त्रालयबाट प्राप्त अनुदान रकमलाई एउटै बास्केटमा राखी लक्षित समूहलाई उपचार खर्च दोहोरो नपर्ने गरी व्यवस्थापन गर्नुपर्नेछ।
- (छ) ज्येष्ठ नागरिकका लागि स्वास्थ्य सेवा व्यवस्थापन गर्ने जिम्मेवारी सामाजिक सेवा एकाइको हुनेछ। सो एकाइ नभएको अवस्थामा अस्पताल व्यवस्थापनले सम्पर्क व्यक्ति तोकिएको जिम्मेवारी दिनुपर्नेछ।
- (ज) अस्पतालमा भर्ना भएका अति गरिब, अशक्त एवं असहाय ज्येष्ठ नागरिकलाई निःशुल्क वा सहूलियतमा उपचार सेवा प्रदान गर्नुपर्नेछ।
- (झ) यस कार्यक्रम अन्तर्गत प्राप्त अनुदान रकमबाट जेष्ठ नागरिक स्वास्थ्य सम्बन्धि सेवाका लागि ८०% अशक्त, असाह्य लगायतका ज्येष्ठ नागरिकको उपचार खर्चमा प्रथमिकिकरण गरी २०% रकम मर्मत संभार लगायतका कार्यमा खर्च गर्न सकिनेछ।
- (ञ) मन्त्रालयबाट निर्धारण गरिएको बजेटभन्दा बढी रकम खर्च भएको अवस्थामा मन्त्रालयले शोधभर्ना गर्ने छैन।
- (ट) अस्पतालको नजिकमा रहेको वृद्धाश्रम/ज्येष्ठ नागरिक स्याहार केन्द्रमा आवश्यकता अनुसार अस्पतालबाट बहिरंग सेवा संचालन गर्नसक्नेछन्। सो सेवा व्यवस्थापन गर्ने कार्य सामाजिक सेवा एकाइले गर्नुपर्नेछ।
- ड) ५० शैया भन्दा माथिका अस्पतालहरूले ज्येष्ठ नागरिक बिरामीहरूलाई प्रभावकारी सेवा प्रदान गर्नको लागि छुट्टै बहिरंग कक्षको व्यवस्था गर्नुपर्नेछ।

६

डा. विकास देवकोटा
सचिव

- ढ) १०० शैया भन्दा माथिका अस्पतालहरूले ज्येष्ठ नागरिक विरामीहरूलाई प्रभावकारी सेवा प्रदान गर्नको लागि छुट्टै जेरियाट्रिक वार्डको व्यवस्था गर्नुपर्नेछ।
- ण) ज्येष्ठ नागरिक विशिष्टिकृत वार्ड संचालन भएका अस्पतालहरूले अन्य अस्पतालहरूबाट प्रेषण गरिएका ज्येष्ठ नागरिक विरामीहरूलाई विशिष्टिकृत सेवाहरू उपलब्ध गराउनुपर्नेछ।
४. सेवा शुल्क: नेपाल सरकारबाट उपलब्ध गराइएको ज्येष्ठ नागरिक परिचयपत्रको आधारमा अस्पताल व्यवस्थापनले उमेरहद, शारीरिक अशक्तता र आर्थिक स्थितिका आधारमा प्रवाह गरिने सेवाहरूको मापदण्ड बनाई ज्येष्ठ नागरिकलाई स्वास्थ्य सेवामा सहूलियत प्रदान गर्दा देहाय बमोजिम गर्नुपर्ने छ:
- (क) ६० देखि ६९ वर्षसम्मका ज्येष्ठ नागरिकलाई अस्पताल व्यवस्थापनबाट मापदण्ड बमोजिमका तोकिएको स्वास्थ्य उपचार सेवामा ५०% छुट दिनुपर्नेछ।
- (ख) ७० देखि ७९ वर्षसम्मका ज्येष्ठ नागरिकलाई शारीरिक अशक्तता, दीर्घरोग र आर्थिक स्थितिका आधारमा अस्पताल व्यवस्थापनबाट मापदण्ड बमोजिमका तोकिएको सेवाहरूको स्वास्थ्य उपचार सेवामा ७५% छुट दिनुपर्नेछ।
- (ग) ८० देखि ८४ वर्षसम्मका ज्येष्ठ नागरिकलाई मापदण्ड बमोजिमका तोकिएको स्वास्थ्य उपचार सेवामा शतप्रतिशत छुट दिनुपर्नेछ।
- (घ) ८५ वर्षभन्दा माथिका व्यक्तिलाई आर्थिक अवस्थाको आधारमा अस्पतालमा उपलब्ध सबै स्वास्थ्य सेवाहरू निशुल्क उपलब्ध गराउनुपर्नेछ।
- (ङ) यदि ज्येष्ठ नागरिकले अस्पतालको प्राइभेट वार्ड वा क्याबिनमा बसी स्वास्थ्य उपचार गराएमा उपचार खर्चमा कुनै छुट सुविधा हुनेछैन।

श्री अर्य

[Signature]

[Signature]

[Signature]

डा. विकास देवकोटा
सचिव

५. अभिलेखीकरण तथा प्रतिवेदन: अस्पतालबाट ज्येष्ठ नागरिक स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराएको विवरण मन्त्रालयले उपलब्ध गराएको अनलाईन प्रणाली मार्फत दैनिक चुस्त दुरुस्त रूपमा प्रविष्ट गर्नुपर्नेछ। सो कार्य सामाजिक सेवा एकाइको जिम्मेवारी प्राप्त व्यक्तिले नै प्रविष्ट गर्नुपर्नेछ।

६. अपेक्षित उपलब्धि: जेरियाट्रिक वार्ड स्थापना तथा संचालन पश्चात देहाय बमोजिमको उपलब्धि हासिल हुने अपेक्षा राखिएको छः

(१) जेरियाट्रिक वार्ड लागू भएका अस्पतालहरूमा ज्येष्ठ नागरिकहरूले निःशुल्क, सहूलियत सरल र प्रभावकारी तवरले स्वास्थ्योपचार सेवा पाएको हुनेछ।

(२) जेरियाट्रिक वार्ड लागू भएका अस्पतालहरूमा ज्येष्ठ नागरिकहरूको स्वास्थ्य अवस्था अनुसार गुणस्तरीय स्वास्थ्य उपचार सेवामा वृद्धि भएको हुनेछ।

(३) ज्येष्ठ नागरिकहरूले स्वास्थ्य सेवाबाट लाभान्वित भएको अनुभूत गर्नेछन्।

डा. विकास देवकोटा
सचिव